

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра корекційної педагогіки та інклюзивної освіти

Дипломна робота магістра

**з теми : «ОСОБЛИВОСТІ МОТОРНО-РУХОВОЇ СФЕРИ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ
ПОРУШЕННЯМИ»**

Виконав: магістрант спеціальності
016 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка і логопедія
Кушнір Денис Анатолійович

Керівник: Миронова С.П.,
доктор педагогічних наук, професор

Кам'янець-Подільський - 2020 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	7
1.1. Сучасні підходи до організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми молодшого шкільного віку.....	7
1.2. Корекційна спрямованість фізичного виховання учнів з інтелектуальними порушеннями.....	17
РОЗДІЛ ІІ. ОСОБЛИВОСТІ МОТОРНО-РУХОВОЇ СФЕРИ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ..	26
2.1. Завдання, організація та методика дослідження.....	26
2.2. Особливості фізичного розвитку та рухової активності учнів молодших класів з інтелектуальними порушеннями.....	30
2.2.1. Характеристика фізичного розвитку учнів.....	30
2.2.2. Характеристика фізичної підготовленості учнів	34
2.2.3. Особливості рухів учнів у різних видах діяльності.....	41
2.3. Особливості управління рухами учнів з інтелектуальними порушеннями..	48
2.3.1. Управління рухами при метанні в ціль.....	48
2.3.2. Регулювання сили рухів учнями.....	56
2.3.3. Просторова орієнтація рухів при виконанні стрибків у довжину..	60
2.4. Аналіз результатів дослідження.....	62
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ОСНОВНИХ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ВСТУП

Корекція відхилень у розвитку осіб з інтелектуальними порушеннями і підвищення рівня їх соціально-трудової адаптації є актуальною педагогічною і соціальною проблемою. Це обумовлюється зростанням кількості дітей з інтелектуальними порушеннями. У доповіді президента Міжнародної ліги допомоги особам з інтелектуальними порушеннями на Європейському конгресі з проблем порушень розумового розвитку підкреслено, що одним із головних питань нормалізації таких осіб є організація їх спеціального навчання [15; 50].

Наше суспільство ставить перед спеціальною школою завдання забезпечувати необхідний рівень загального розвитку її вихованців, у тому числі розвитку їх фізичних сил і можливостей. Фізичний стан дитини з інтелектуальним порушенням, її рухові можливості значною мірою визначають її дієздатність у навчанні й у праці.

У спеціальній школі фізичне виховання має свою специфіку, яка обумовлюється відхиленнями в розумовому і фізичному розвитку учнів. Специфіка полягає у тому, що загальні завдання фізичного виховання вирішуються у єдності з корекційними завданнями шляхом подолання або послаблення недоліків у фізичному розвитку, руховій функції, пізнавальній діяльності школярів з інтелектуальними порушеннями.

За останні десятиліття виконано ряд досліджень, у яких розглядаються різні аспекти проблеми корекції недоліків розвитку дітей з особливими потребами засобами фізичного виховання [5; 6; 13; 18; 27; 32; 36; 44; 46; 48].

Дослідження ряду авторів (Р.Д.Бабенкова, Е.П.Бєбріш, Н.П.Вайзман, О.П.Глоба, І.Г.Єременко, М.М.Єфіменко, М.А.Козленко, В.М.Мєдведєва, В.М.Мозговий, М.С.Пєвзнер, С.Ю.Юоровський та ін.) свідчать, що у школярів з інтелектуальними порушеннями недорозвиток пізнавальної діяльності та емоційно-вольової сфери дуже часто поєднується із різноманітними недоліками загального фізичного розвитку та моторики. Саме тому фізичне виховання повинно виступати як основний фактор підвищення рухових можливостей дітей з інтелектуальними порушеннями у підготовці їх до життя, у подальшому

- до фізичної праці. Ефективність фізичних вправ для виправлення порушень моторики та недоліків фізичного розвитку підкреслюється у науковій літературі (А.М.Граборов, Н.П.Вайзман, О.О.Дмітрієв та ін.). Фізичну культуру, як і іншу рухову діяльність дитини з порушенням інтелекту, слід розглядати не у аспекті виконання різноманітних фізичних рухів та вправ для розвитку рухових навичок, а як корекційно-компенсаторну та лікувально-оздоровчу форму впливу на рухову недостатність, як форму реадаптації тих рухових порушень, які мають місце у руховій функції учнів спеціальної школи.

Змістом занять з фізичного виховання є в основному рухові дії у вигляді фізичних вправ. Виконуючи вправи учні оволодівають руховими уміннями і пов'язаними з ними знаннями, розвивають свої фізичні можливості і психічні функції. Від характеру фізичних вправ і методики їх застосування залежить корекційно-розвивальний потенціал фізичного виховання учнів спеціальної школи. Результативність фізичного виховання визначається його загальним впливом на удосконалення функціональної діяльності всіх систем організму дитини з інтелектуальним порушенням і поліпшенням його компенсаторних можливостей, а також спрямованим впливом на корекцію й розвиток тих психічних процесів і нервово-м'язових механізмів, на основі яких здійснюється ефективно виконання рухових дій.

Вузловим питанням фізичного виховання учнів спеціальної школи є корекція та розвиток їхніх рухів, оскільки від рівня розвитку рухової функції залежать не тільки успіхи у оволодінні навичками письма, малювання, самообслуговування, трудових операцій, а й загальний психічний та фізичний розвиток дитини.

З метою успішного здійснення корекційно-виховної роботи у процесі занять фізкультурою важливе значення має диференціювання учнів на групи за ознаками недоліків їх рухового та рухового розвитку. Здійснення диференційованого навчання у спеціальній школі дає позитивні результати (М.А.Козленко, І.Г.Єременко) [23; 24; 25; 26; 29].

Актуальність проблеми, недостатня її науково-методична розробленість та низька ефективність вирішення цих питань у практиці спеціальної школи і зумовили вибір теми дипломної роботи «Особливості моторно-рухової сфери молодших школярів з інтелектуальними порушеннями».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити особливості моторно-рухової сфери учнів спеціальної школи.

Завдання дослідження :

- 1) зробити аналітичний огляд літератури з проблеми дослідження;
- 2) охарактеризувати особливості фізичного розвитку та рухової активності учнів молодших класів з інтелектуальними порушеннями;
- 3) експериментально дослідити особливості моторно-рухової сфери молодших школярів з інтелектуальними порушеннями;
- 4) розробити рекомендації, щодо методики управління рухами учнів молодших класів спеціальної школи в процесі фізичного виховання.

Об'єкт дослідження – процес фізичного виховання учнів молодших класів з інтелектуальними порушеннями.

Предмет дослідження – особливості фізичного розвитку та рухової активності учнів молодших класів з інтелектуальними порушеннями у процесі фізичного виховання.

Методи дослідження – аналіз літературних джерел; аналіз особових справ дітей (показники клінічного обстеження дітей, їхні анамнези, висновки психолого-медико-педагогічних консультацій та інклюзивно-ресурсних центрів); антропометрія, спостереження, експеримент, методи математичної статистики.

Наукова новизна полягає у порівняльному аналізі моторно-рухової сфери учнів молодших класів з типовим та порушеним інтелектом.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що його результати можуть бути використані педагогами спеціальної школи при організації фізичного виховання учнів з інтелектуальними порушеннями; враховані у

процесі формування в школярів навичок письма, малювання, самообслуговування тощо.

Місце проведення дослідження: Одеська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат №71 I-II ступенів; Кілійська спеціальної загальноосвітньої школа-інтернат I-II ступенів Одеської області; Кричунівська загальноосвітня школа I-II ступенів Одеської області. Дослідженням охоплено 60 учнів з інтелектуальними порушеннями та 60 учнів з типовим розвитком 1-3-х класів.

Структура роботи – робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку основних використаних джерел, додатків; роботі вміщено 11 таблиць, 8 рисунків.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дипломної роботи магістра апробовані на звітній конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2019 році; за результатами роботи опублікована стаття.

Дипломна робота виконана на замовлення Одеської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату №7 I-II ступенів.

ВИСНОВКИ

1. Вивчення особливостей фізичного розвитку і рухової школярів з інтелектуальними порушеннями проводилось з метою визначення об'єктів корекційно-розвивальних впливів у процесі занять з фізичного виховання. Порівняльні дослідження учнів масової і спеціальної школи дали об'єктивні показники, що дозволили виділити типові відхилення у соматичному розвитку і в моториці дітей з інтелектуальними порушеннями.

2. Результати антропологічних досліджень показали, що значна частина учнів спеціальної школи відстає у фізичному розвитку. В молодших класах це спостерігається частіше, ніж у V-VIII класах. Школярів з інтелектуальними порушеннями з низьким і нижче середнього показниками зросту, маси тіла, окружності грудної клітини значно більше, ніж з середніми, вище середнього і високими показниками.

3. Дослідження рухів школярів з інтелектуальними порушеннями у навчальній діяльності, в праці, побуті, а також порівняння кількісних показників виконання спеціально дібраних рухових завдань учнями масової і спеціальної шкіл дозволило виявити типові недоліки моторики останніх і провести класифікацію учнів за руховими можливостями. Аналіз індивідуальних показників рухових дій виявив, що школярі з інтелектуальними порушеннями значно відрізняються за рівнем розвитку рухової функції.

4. Аналіз недоліків рухів, що виявляються у різних видах дій (під час виконання фізичних вправ, у процесі письма, трудових операцій, побутових дій, а також у показниках виконання на результат бігу, стрибків, метань), виявив їх детермінованість недосконалістю довільного регулювання рухів.

5. З метою одержання більш повних даних про особливості довільного регулювання рухів дітьми з інтелектуальними порушеннями було проведене дослідження. Учням пропонувалися такі завдання, успіх виконання яких залежав переважно від чіткості регулювання рухів: метання у ціль, відтворення сили натискання пальцями руки, стрибки у довжину з місця на точність приземлення. Результати виконання цих завдань вимірювалися об'єктивними

показниками (кількістю влучень, грамами, сантиметрами). До того ж за показниками зростання результатів виконання цих дій при їх повторенні ми визначали можливості учнів удосконалювати довільне регулювання рухів.

6. Порівняння об'єктивних показників виконання учнями спеціальної і масової школи однотипних вправ, у яких в одному випадку вимагалось виявлення максимальних фізичних зусиль, а в другому – переважала вимога точно регулювати напрям, амплітуду, швидкість, м'язове зусилля рухів, показало, що в учнів з інтелектуальними порушеннями більш недорозвинена спроможність довільно і чітко регулювати свої рухи, ніж спроможність виявляти максимальну силу і швидкість рухів.

7. Результати порівняльного дослідження рухової сфери учнів спеціальної і масової школи показали, що типові недоліки моторики школярів з інтелектуальними порушеннями обумовлюються передусім недосконалістю їхньої нервово-психічної діяльності. Внаслідок цього у них погана і недостатньо чітка координація рухів, недоцільна побудова рухових дій. Учні з труднощами набувають власного рухового досвіду, не можуть швидко перебудувати засвоєні рухові дії і пристосувати їх до нових умов, погано справляються з виконанням рухових завдань за словесною інструкцією. Значні труднощі викликає у них самостійна організація спільних дій.

8. Не можна не врахувати і того, що рухові можливості учнів спеціальної школи визначаються рівнем їхнього фізичного розвитку і, зокрема, розвитком м'язової системи. У багатьох випадках ми бачили, що діти, які значно відставали у фізичному розвитку, мали низькі показники у швидкісно-силових вправах. Хоча недоліки моторики у ряді випадків і зумовлювались відставанням загального фізичного розвитку дітей, однак це положення не визначало специфіки рухових порушень дітей з інтелектуальними порушеннями і було властиве не всім учням.

Дипломна робота магістра не претендує на повне охоплення проблеми. У подальшому потребує дослідження рівня фізичного розвитку старшокласників з інтелектуальними порушеннями.

СПИСОК ОСНОВНИХ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосов Н.М. Природа человека / Н.М.Амосов.- К.: Наукова думка, 1983. – 126 с.
2. Андрощук Н.В. Радість руху / Н.В.Андрощук, А.Б.Дзюбановський, А.Д.Леськів. – Тернопіль.: СМП “Астон”, 1999. – 114 с.
3. Анохин П.К. Очерки по физиологии функциональных систем / П.К.Анохин.- М.: 1975. – 210 с.
4. Бабенкова Р.Д. Обучение физической культуре / Р.Д.Бабенкова, Б.И.Захарин, С.Ю.Юровский. В кн.: Обучение учащихся 1-4 кл. вспомогательной школы / Под ред. В.Г.Петровой. - М.: Просвещение, 1976. – С. 41 – 78.
5. Бабенкова Р.Д. Внеклассная работа по физическому воспитанию во вспомогательной школе / Р.Д.Бабенкова, С.Ю.Юровский, Б.И.Захарин. - М.: Просвещение, 1997. – 134 с.
6. Бебрин Э.П. Некоторые особенности физического развития умственно отсталых учащихся / Э.П.Бебрин // Дефектология. - 1976. - №4. - С. 14 – 22.
7. Бернштейн Н.А. О ловкости и ее развитии / Н.А.Берштейн. - М.: ФиС, 1991. – 56 с.
8. Білоус В.І. Спортивно-педагогічне вдосконалення: Частина 1, 2 / В.І.Білоус.- Кам'янець-Подільський, 1998. – 320 с.
9. Боген М.М. Обучение двигательным действиям / М.М.Боген. - М.: ФиС, 1985. – 90с.
10. Борисенко А.Ф. Руховий режим учнів початкових класів. Навчальний посібник. – 2-ге вид. перероб. і доп. / А.Ф.Борисенко С.Ф.Цвек – К.: Радянська школа, 1989. – 190 с.
11. Вайзман Н.П. Психомоторика детей-олигофренов / Н.П.Вайзман. - М.: Педагогика, 1976. – 140 с.

12. Вільчковський Є.С. Система фізичного виховання молодших школярів. Навчально-методичний посібник / Є.С.Вільчковський, М.П.Козленко, С.Ф.Цвек. – К.: ІЗМН, 1998. – 232 с.

13. Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навчальний посібник / О.В. Гаврилов. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 308 с.

14. Глоба О.П. Програма корекційно-спрямованого фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями психофізичного розвитку // Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення: навчально-методичний посібник / [кол. авторів; за заг. ред. С.П.Миронової]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. – С. 36 – 46.

15. Дементьева Н.Ф. I Европейский конгресс по проблеме умственной отсталости / Н.Ф.Деменьева // Дефектология. - 1987. - № 3. - С.91-93.

16. Дмитриев А.А. Коррекция двигательных нарушений у учащихся вспомогательной школы средствами физического воспитания / А.А.Дмитриев. - Красноярск, 1987. – 132 с.

17. Дмитриев А.А. Организация двигательной активности умственно отсталых детей / А.А.Дмитриев. - М.: Советский спорт, 1991. – 96 с.

18. Дмитриев А.А. Физическое воспитание учащихся вспомогательной школы / А.А. Дмитриев: В кн. Воспитание и обучение детей во вспомогательной школе: Пособие для учителей и студентов деф. ф-тов пед.ин-тов / Под ред. В.В.Воронковой. – М.: Школа-Пресс, 1994. - С. 335-354.

19. Дубогай О.Д. Теоретичні та методичні аспекти особистісно-орієнтованого підходу у фізичному вихованні дітей / О.Д.Дубогай // Дошкільна освіта. – 2005. - № 2 (8). – С.12 – 22.

20. Дубровский В.И. Лечебная физическая культура / В.И.Дубровский. - М.: Спорт, 1999. – 122 с.

21. Дульнев Г.М. Учебно-воспитательная работа во вспомогательной школе / Г.М.Дульнев. - М.: Просвещение, 1981. – 176 с.

22. Еременко І.Г. Олігофренопедагогіка / І.Г.Еременко. – К.: Вища школа, 1985.– 328 с.
23. Єфименко М. М. Сучасні підходи до корекційно спрямованого фізичного виховання дошкільників з порушеннями опорно-рухового апарату : монографія / М. М. Єфименко. – Вінниця : Нілан -ЛТД, 2013. – 356 с.
24. Квашніна Л.В. Медико-педагогічна оцінка ефективності уроку фізичного виховання у навчальних закладах. Методичні рекомендації / Л.В. Квашніна, Н. С.Полька, І.О.Калиниченко.– Київ, 2010. – 27 с.
25. Козленко М.О. Взаємозв'язок фізичного і розумового виховання школярів / М.О.Козленко // Початкова школа. - 1971. - № 3. - С.8-14.
26. Козленко М.О. Використання словесних методів у навчанні рухових дій/ М.О.Козленко // Радянська школа. - 1979. - № 4. - С.51-55.
27. Козленко М.О. Розвиток рухів і доступність фізичних вправ / М.О.Козленко, М.І.Герц // Початкова школа. - 1972. - № 10. - С.48-52.
28. Козленко М.О. Особливості моторики учнів допоміжної школи і корекція їх засобами фізичного виховання / М.О.Козленко // Нариси з психології розумово відсталої дитини. - К.: Рад. школа, 1967.- С.98-110.
29. Козленко М.О. Проблема корекції рухів учнів допоміжної школи / М.О.Козленко // Зб. Питання дефектології. - Вип. 3. - К.: Рад. школа, 1987.- С. 69-74.
30. Козленко М.О. Розвиток моторики в учнів допоміжної школи / М.О.Козленко // Початкова школа. - 1987. - № 12. - С. 57-60.
31. Козленко М.П. Фізичне виховання. У кн.: Основи спеціальної дидактики / М.О.Козленко / За ред. Еременка І.Г. - 2-е вид., перероб. - К.: Рад. шк.,1986. - С.167-185
32. Козленко Н.А. Физическое воспитание учащихся вспомогательной школы / М.О.Козленко. – К.: Рад.школа, 1987. – 112 с.
33. Колесов Д.В. Физическое воспитание и здоровье школьников / Д.В.Колесов. - М.: Знание, 1983. – 68 с.

34. Крестовников А.Н. Очерки по физиологии физических упражнений / А.Н.Крестовников. – М.: Изд. ФиС, 1951. – 98 с.
35. Кругляк О.Я. Від гри до здоров'я нації. Рухливі ігри, естафети на уроках фізичної культури. Методичний посібник / О.Я.Кругляк, Н.П.Кругляк. – Тернопіль: “Підручники і посібники”, 2000. – 80 с.
36. Лесгафт П.Ф. Избранные педагогические сочинения / П.Ф.Лесгафт. - М.: Педагогика, 1988. – 346 с.
37. Леськів А.Д. Форми і засоби фізичного виховання молодших школярів: Методичний посібник / А.Д.Леськів, Н.В.Андрощук, С.О.Мехоношин, А.Б.Дзюбановський. - Тернопіль: Астон, 1997. – 108 с.
38. Линець М.М. Основи методики розвитку рухових якостей / М.М.Линець. - Львів: Штабар, 1997. -207 с.
39. Матвеев Л.П. Методика физического воспитания с основами теории / Л.П.Матвеев, С.Б.Мельников. - М.: Просвещение, 1991. – 248 с.
40. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник / С.П.Миронова. – Кам'янець–Подільський: Кам'янець – Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. – 312 с.
41. Мозговой В.М. О некоторых условиях формирования сложных двигательных навыков у умственно отсталых школьников / В.М.Мозговой // Дефектология. -1972. - №2. - С.31-36.
42. Неделько В.П. Методические указания по оценке физического развития детей школьного возраста (7-17 лет) / В.П.Неделько, О.М.Циборовский. - К.: Рад. школа, 1974. – 88 с.
43. Новосельский В.Ф. Азбука физической закалилки детей / В.Ф.Новосельский. - К.: Здоров'я, 1991. –64 с.
44. Об организации и содержании коррекционных занятий по лечебной физкультуре во вспомогательной школе и школе-интернате: Метод.рек. / Сост. Мачихина В.Ф., Козленко Н.А., Дмитриев А.А. - М.: Гособразованиe СССР,1988. – 110 с.

45. Огнистий А.В. Теоретико-методичні основи фізичного виховання учнів молодшого шкільного віку (опорні конспекти лекцій) / А.В.Огнистий. – Тернопіль: ТДПУ, 2001. – 60 с.
46. Павлов И.П. Физиологический механизм так называемых произвольных движений. Полн. собр. соч., изд. 2, т. 3, кн. 2-я. Изд. АН СССР / И.П.Павлов. - М.- Л., 1951. – С. 142 – 164.
47. Папуша В.Г. Фізичне виховання школярів: форми, зміст, організація / В.Г.Папуша. – Тернопіль: Збруч. – 2000 – 248 с.
48. Певзнер М.С. Дети-олигофрены / М.С.Певзнер. - М.: Просвещение, 1959. – 144 с.
49. Пинский Б.И. Формирование двигательных навыков учащихся вспомогательной школы / Б.И.Пинский. - М.: Педагогика, 1977. – 128 с.
50. Державний стандарт спеціальної освіти для дітей з особливими потребами // <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/607-2013>.
51. Романенко В.А. Двигательные способности человека / В.А.Романенко. – Донецк: Либідь, 1999. – 136 с.
52. Сеченов И.М. Элементы школы. Избр. произв. Изд. АН СССР / И.М.Сеченов. - М., 1952. – 450 с.
53. Учащиеся вспомогательной школы / Под ред. М.С.Певзнер, К.С.Лебединской. - М.: Пед-ка, 1979. – 250 с.
54. Физическое воспитание школьников с отклонениями в состоянии здоровья. - М.: Просвещение, 1965. – 120 с.
55. Цвек С.Ф. Фізичне виховання молодших школярів / С.Ф.Цвек. – К.: Рад. школа, 1986. – 110 с.
56. Черник Е.С. Физическая культура во вспомогательной школе: Уч.пособие / Е.С.Черник. - М.: Уч. лит., 1997. – 214 с.
57. Шадов В.А. Шляхи реабілітації дітей засобами фізичної культури. У кн. Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ століття: Наук.-метод.зб.: У 2ч. / ред. рада: В.М.Доній, Г.М.Несен, І.Г.Єрмаков та ін. - К.: ІЗМН, 1998. - Ч.2. – С. 106-113.

58. Шевцов А.Г. Освітні основи реабілітології: [монографія] /А.Г.Шевцов. - К.: «МПЛеся», 2009. - 483с.

59. Шиян Б.М. Теорія фізичного виховання / Б.М.Шиян, В.Г.Папуша. – Тернопіль, 2000 р. – 230 с.

60. Юровский С.Ю. Воспитательная работа с учащимися вспомогательной школы в процессе занятий по физической культуре / С.Ю.Юровский // Дефектология. - 1985. - №1. - С. 39-43.

61. Язловецкий В.С. Физическое воспитание детей и подростков с ослабленным здоровьем / В.С.Язловецкий. – К.: Здоровье, 1991. – 112 с.